

RECHT OP VLAAMSE GEBARENTAAL

Memorandum 2014-2019 adviescommissie Vlaamse Gebarentaal
naar aanleiding van de verkiezingen in 2014

december 2013

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever

Maartje De Meulder

Voorzitter adviescommissie Vlaamse Gebarentaal

Redactie

De leden van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal: Goedele De Clerck, Alexander Decrans, Hannes De Durpel, Maartje De Meulder, Dennis Deschildre, Liesbeth Matthijs, Jorn Rijckaert, Mieke Van Herreweghe, Andy Van Hoorebeke, Kathleen Vercruysse, Myriam Vermeerbergen, Filip Verstraete, Geert Verstraete, Serge Vlerick. Met dank aan de waardevolle inbreng en medewerking van externe deskundigen.

Druk

Agentschap Facilitair Management, Digitale drukkerij

Foto's

Cover : Shutterstock

p. 13, p. 32 : Visual Box

Uitgave

December 2013

Het memorandum verschijnt ook in Vlaamse Gebarentaal op
http://sociaalcultureel.be/volwassenen/gebarentaal_adviescommissie.aspx

VOORWOORD

Voor u ligt het eerste memorandum van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal. Deze commissie werd in 2008 in het leven geroepen na de erkenning van Vlaamse Gebarentaal (VGT) in 2006. Ze heeft als opdracht adviezen uit te brengen en voorstellen te formuleren over alle aangelegenheden die betrekking hebben op het gebruik van VGT. Dit maakt haar dan ook dé instantie bij uitstek voor het schrijven van een memorandum over het brede beleid inzake VGT.

Met dit memorandum richten we ons in de eerste plaats tot de Vlaamse politieke partijen, die bezig zijn met het uitschrijven van hun verkiezingsprogramma 2014. **We hopen dat we politici nu en in een latere fase kunnen inspireren en laten kennismaken met de vragen, verwachtingen en bezorgdheden van de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap.** De adviescommissie wil met dit memorandum de uitdagingen voor het beleid op vlak van Vlaamse Gebarentaal scherp stellen, en hoopt dat heel wat punten uit het memorandum in de komende beleidsperiode zullen worden gerealiseerd. We zullen dit document dan ook gebruiken als toetssteen om het toekomstige beleid ten gepaste tijde te evalueren. Alle aanbevelingen in dit memorandum worden eveneens onderschreven door de Federatie van de Vlaamse DovenOrganisaties Fevlado, de belangenorganisatie van dove gebarentaligen in Vlaanderen.

De titel van dit memorandum is “Recht op Vlaamse Gebarentaal”. Alles begint bij het recht op informatie over en het recht op verwerven van Vlaamse Gebarentaal. Toch wordt dit recht in Vlaanderen nog steeds niet gegarandeerd en soms zelfs opnieuw in vraag gesteld. Dove baby’s, kinderen en hun (horende) ouders zijn hiervan de dupe. De adviescommissie vindt het waarborgen van het recht op verwerven van VGT door dove baby’s en kinderen dan ook de meest acute prioriteit voor de komende jaren.

Dit memorandum bestaat uit twee delen. Het eerste deel licht Vlaamse Gebarentaal en de Vlaamse Dovengemeenschap kort toe, en geeft achtergrondinformatie over de erkenning van VGT en de oprichting van de adviescommissie. In het tweede deel gaan we in op de beleidsaanbevelingen met betrekking tot Vlaamse Gebarentaal en bij uitbreiding alles wat de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap bezighoudt en aanbelangt.

In dit memorandum proberen we bondig te zijn en schuiven we een aantal aanbevelingen naar voor waar we in de toekomst aandacht voor vragen. Uiteraard is de adviescommissie steeds bereid meer toelichting te verschaffen bij de verschillende onderdelen van dit memorandum.

Namens de voltallige adviescommissie,

Maartje De Meulder
Voorzitter adviescommissie VGT
maartje.demeulder@verbeeld.be

INHOUD

Voorwoord	3
Vlaamse Gebarentaal en de Vlaamse Dovengemeenschap	6
Wat is Vlaamse Gebarentaal?	7
Wie gebruikt Vlaamse Gebarentaal?	7
Unieke maar kwetsbare status van Dovengemeenschappen	8
Erkenning van Vlaamse Gebarentaal	8
Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal	9
Aanbevelingen aan de Vlaamse overheid	10
Recht op informatie voor ouders van dove kinderen	11
Recht op vorming voor gezinsleden van dove kinderen	12
Recht op een vrijetijdsaanbod voor dove kinderen en jongeren	13
Recht op onderwijs in, van en over VGT	14
Recht op wetenschappelijk onderzoek	21
Recht op kansen voor anderstalige doven	22
Recht op kwaliteitsvolle tolken	23
Recht op cultuur	28
Recht op dove media	29
Recht op een duidelijke juridische status	34
Recht op inspraak en betrokkenheid	35
Aanbevelingen aan de federale overheid	36
Ratificatie Europees Handvest voor Regionale Talen of Talen van Minderheden	37
Lijst met afkortingen	39
Noten	40
Noot i.v.m. het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap	40
Noot i.v.m. babygebaren en visuele communicatiestrategieën	41
Eindnoten	42
Referenties	43

VLAAMSE GEBARENTAAL EN DE VLAAMSE DOVENGEMEENSCHAP

Wat is Vlaamse Gebarentaal?

De gebarentaal die in Vlaanderen wordt gebruikt, heet Vlaamse Gebarentaal of VGT. Vlaamse Gebarentaal werd in 2006 door de Vlaamse overheid erkend als de taal van de Vlaamse Dovengemeenschap - een linguïstisch-culturele minderheidsgroep waarvoor de VGT een identificerende rol speelt¹. In Wallonië gebruikt men Langue des Signes de Belgique Francophone of LSFB. De erkenning van LSFB kwam er al in 2003. Deze twee gebarentalen zijn sterk verwant. Vlaamse Gebarentaal verschilt dan weer sterk van Nederlandse Gebarentaal, de gebarentaal die in Nederland wordt gebruikt, ook al delen Vlaamse en Nederlandse doven wel een gesproken (en geschreven) taal, het Nederlands. **Gebarentalen zijn dus geen “gesproken talen maar dan in of met gebaren”. Gebarentalen zijn zelfstandige talen. Ze hebben een eigen grammatica en een eigen woordenschat (of lexicon) en evolueren ook op een natuurlijke manier, net zoals gesproken talen dat doen.**

Vlaamse Gebarentaal mag ook niet worden verward met Nederlands met Gebaren (NmG). NmG is de naam van het gebarensysteem (systeem, niet taal) dat in de loop van de jaren tachtig werd ontwikkeld om het gesproken Nederlands zichtbaar te maken voor Vlaamse doven. Een dergelijk gebarensysteem is een combinatie van een gesproken taal en gebaren: wie NmG gebruikt, spreekt Nederlands en vormt tegelijkertijd voor de meeste woorden ook een gebaar. De NmG-gebaren zijn gedeeltelijk ontleend uit VGT, maar er zijn ook “nieuwe” gebaren ontwikkeld. Gebarensystemen worden niet of nauwelijks gebruikt door volwassen doven, voornamelijk omdat het gebruik soms problematisch is. In vele landen (en ook in Vlaanderen) spelen deze gebarensystemen tot op heden wel een belangrijke rol in het dovenonderwijs.

In 2008 werd Vlaamse Gebarentaal opgenomen in de inventaris van immaterieel cultureel erfgoed van de Vlaamse Gemeenschap². Hierbij werd ingespeeld op de UNESCO-Conventie voor het borgen van immaterieel cultureel erfgoed van 2003.

Wie gebruikt Vlaamse Gebarentaal?

**6000 doven gebruiken VGT als eerste taal.
7000 horende familieleden en vrienden gebruiken dagelijks VGT.
90 procent van de dove kinderen wordt geboren in horende families.**

De Vlaamse Dovengemeenschap, in de betekenis van “de gemeenschap van dove mensen die Vlaamse Gebarentaal verkiezen als eerste taal”, bestaat uit zo'n 6.000 personen. Maar de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap is groter. Er zijn immers nog zo'n 7.000 horenden die (goed) Vlaamse Gebarentaal kennen en de taal geregeld gebruiken. Dit zijn bijvoorbeeld kinderen van dove ouders (zogenaamde CODA's), partners, familieleden, vrienden of collega's van Vlaamse gebarentaligen. Het aantal horende mensen dat ooit VGT heeft geleerd (maar de taal niet geregeld gebruikt), ligt nog veel hoger. Ook tegenwoordig zien we dat vele horenden interesse vertonen om de taal te leren.

Zo goed als alle dove gebarentaligen zijn tweetalig en gebruiken naast een gebarentaal ook de nationale of regionale gesproken taal, al dan niet in haar schriftelijke vorm. Er zijn ook heel wat Vlaamse doven die nog een tweede of derde gebarentaal en/of geschreven taal kennen, bijvoorbeeld omdat ze in het buitenland hebben gestudeerd, een partner of vrienden hebben die een andere gebarentaal gebruiken, of een uitgebreid internationaal netwerk hebben. Het beeld van de monolinguale dove persoon die enkel gebarentaal zou kennen of gebruiken, klopt dus niet.

Unieke maar kwetsbare status van Dovengemeenschappen

Gebarentaligen maken deel uit van linguïstisch-culturele minderheidsgroepen in landen overal ter wereld zonder dat zij geconcentreerd leven in een bepaald geografisch gebied. Ze leven in en tussen “horende” meerderheidsculturen. Dit maakt hen uniek. Wat hen eveneens uniek maakt, is dat zij de enige linguïstisch-culturele minderheidsgroep zijn die vanuit maatschappij en beleid ook het label 'handicap' krijgt. Dit heeft heel wat gevolgen voor de status en behandeling van Dovengemeenschappen binnen het beleid. Een derde uniek aspect is dat de meerderheid van de dove kinderen (zo'n 90%) wordt geboren in horende families. Er is geen enkele andere taalgroep waar het overgrote deel van de ouders een andere taal gebruikt. Dit heeft uiteraard significante gevolgen voor de overlevering van gebarentalen en Dovenculturen.

Deze factoren maken gebarentalen en Dovenculturen uniek, maar ook kwetsbaar, en bewijzen de nood aan bescherming en erkenning ervan.

Erkenning van Vlaamse Gebarentaal

De vraag om erkenning van Vlaamse Gebarentaal kent een lange voorgeschiedenis en werd voor het eerst gevraagd in de resolutie van het Vlaams Parlement “betreffende de problematiek van personen met een auditieve handicap” in 1999. Het geheel kwam echter in een stroomversnelling door het verzoekschrift van het Doof Actie Front (DAF) in 2004-2005. DAF maakte gebruik van het petitierecht en overhandigde in januari 2005 71.330 handtekeningen aan het Vlaams Parlement. Het was de meest succesvolle petitie die op dat moment ooit was afgegeven. Er volgde een hoorzitting om de leden van de commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media te informeren, en rond dezelfde tijd werd gestart met de uitwerking van een voorstel van decreet in overleg met Helga Stevens (N-VA), Fevlado, DAF en het VGTC (Vlaams GebarentaalCentrum).

Op 26 april 2006 keurde het Vlaams Parlement unaniem het voorstel van decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal goed. Deze datum geldt als de ‘verjaardag’ van de erkenning van VGT en wordt nog elk jaar gevierd door de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap.

Het decreet voorziet in vier belangrijke bepalingen:

- (1) Een symbolische erkenning van VGT als taal van dove en horende Vlaamse gebarentaligen in de Vlaamse Gemeenschap en het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad;
- (2) De oprichting van een adviescommissie met een beleidsadviserende functie;
- (3) De erkenning van een vereniging als kennis- en expertisecentrum omtrent VGT;
- (4) De jaarlijkse subsidiëring van projecten die bijdragen tot de maatschappelijke verankering van VGT.

Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal

Volgend op de goedkeuring van het decreet werd in 2008 de adviescommissie VGT opgericht, die als opdracht kreeg adviezen uit te brengen en voorstellen te formuleren i.v.m. alle aangelegenheden die betrekking hebben op het gebruik van Vlaamse Gebarentaal. De commissie formuleert deze adviezen en voorstellen op eigen initiatief of op vraag van het Vlaams Parlement of de Vlaamse Regering.

In de adviescommissie zijn verenigingen van dove Vlaamse gebarentaligen, ouders, lesgevers en onderzoekers vertegenwoordigd, met expertise op vlak van opvoeding, onderwijs, taalkunde, tolken, Deaf Studies, Dovencultuur, gebarentaalmedia enz. Hun visie vertrekt vanuit de decretale erkenning van de Vlaamse Dovengemeenschap als linguïstisch-culturele minderheidsgroep in Vlaanderen. De adviescommissie ziet het als haar taak deze visie uit te dragen en te bewaken, en haar beleidsadviezen worden dus ook vanuit deze invalshoek ontwikkeld. Alle reeds uitgebrachte adviezen zijn terug te vinden op http://sociaalcultureel.be/volwassenen/gebarentaal_adviescommissie.aspx. Minstens de helft van haar leden zijn dove Vlaamse gebarentaligen.

Aangezien Vlaamse Gebarentaal wordt gebruikt in alle mogelijke omgevingen waar men taal gebruikt, is het werkingsgebied van de commissie erg uitgebreid. De Vlaams minister van Cultuur is aangeduid als bevoegd minister, maar er zijn uiteraard heel wat andere beleidsdomeinen waarbinnen Vlaamse Gebarentaal aan bod komt. Onderwijs, Media, Gelijke Kansen, Werk, Welzijn ... zijn allemaal van belang voor Vlaamse gebarentaligen.

AANBEVELINGEN AAN DE VLAAMSE OVERHEID

RECHT OP INFORMATIE VOOR OUDERS VAN DOVE KINDEREN

Het VN Verdrag inzake de Rechten van het Kind stelt dat elk kind dat tot een taalminoriteitsgroep behoort het recht heeft om samen met andere leden van zijn/haar groep zijn/haar cultuur te beleven en zich van zijn/haar eigen taal te bedienen³. Het Comité voor de Rechten van het Kind voegt hieraan toe dat ouders van dove kinderen onder meer vorming moeten krijgen met betrekking tot het gebruik van gebarentaal, zodat alle gezinsleden met het dove gezinslid kunnen communiceren⁴. Daarnaast stelt ook het VN Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap dat de overheid het leren van gebarentaal moet faciliteren en de taalkundige identiteit van de Dovengemeenschap moet bevorderen⁵.

De meeste dove kinderen in Vlaanderen blijken echter niet te kunnen genieten van hun rechten. Ongeveer 90% van de dove baby's wordt geboren in een horend gezin. Ouders hebben in dit geval meestal weinig tot geen notie van Vlaamse Gebarentaal en Dovencultuur, en zijn al helemaal niet vertrouwd met de cultureel-linguïstische visie op doofheid. **Ouders worden vanuit het regulier opvangnetwerk (neus-keel-oor-diensten van ziekenhuizen, revalidatiecentra, thuisbegeleidingsdiensten ...) meegezogen in een eenzijdig medisch discours. Wanneer Vlaamse Gebarentaal wordt vermeld, gebeurt dit zeer zelden vanuit het kader dat Vlaamse Gebarentaal een volwaardige en erkende taal is**⁶.

Bovenstaande hoeft niet te verwonderen aangezien professionele dienstverleners, die opgeleid worden om ouders van dove kinderen te informeren en begeleiden en het dove kind te 'revalideren' (denk aan NKO-artsen, audiologen, logopedisten, maatschappelijk werkers enz.) in hun opleiding onvoldoende onderricht worden over het belang van VGT en Dovencultuur. Men kan dan ook niet verwachten dat ze op hun beurt ouders op afdoende wijze informeren over de voordelen van een tweetalige opvoeding waarbij VGT gerespecteerd wordt als evenwaardige taal naast het Nederlands.

Ouders van dove kinderen moeten tijdig, correct en volledig worden geïnformeerd over de voordelen van een tweetalige opvoeding in VGT en Nederlands. Dit kan onder meer door de opleiding van professionals die in contact komen met (ouders van) dove kinderen bij te sturen en ervoor te zorgen dat deskundigen in staat zijn volledige en neutrale informatie te verstrekken, die verder gaat dan de louter medische aspecten. Betrokkenheid van dove ervaringsdeskundigen, professionals en onderzoekers is hierbij essentieel.

RECHT OP VORMING VOOR GEZINSLEDEN VAN DOVE KINDEREN

Bovenop het tekort aan (neutrale) informatie krijgen ouders veel te weinig kansen om VGT te leren en de stap naar de Dovengemeenschap te zetten. **Er is een schrijnend tekort aan Vlaamse Gebarentaalcursussen specifiek gericht op jonge ouders van dove baby's**, laat staan dat ze frequent, laagdrempelig en betaalbaar worden ingericht. Alle financiële tussenkomsten waarvan ouders kunnen genieten, hebben betrekking op de medische benadering van doofheid (revalidatie van het gehoor, spraaktraining, cochleaire implantatie ...) en niet op de cultuur-linguïstische (cursussen VGT, kinderopvang in VGT).

Ouders van dove kinderen en dove kinderen zelf zouden van bij de geboorte en gedurende de opvoeding moeten worden gestimuleerd en (financieel) gesteund om Vlaamse Gebarentaal te leren en interculturele contacten met de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap te leggen. Hierdoor verbreden de ouders en kinderen hun blikveld en komen ze in contact met de cultureel overgedragen kennis van de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap ("Deaf epistemologies").

Bouw een structureel (en gratis) cursusaanbod VGT uit met ruimte voor interculturele uitwisseling en peer contact, zodat jonge gezinnen met dove kinderen de cultuur-linguïstische visie op doofheid kunnen leren kennen. Hou hierbij rekening met de diversiteit aan gezinnen (bijv. dove/horende ouders) en de reeds aanwezige talige-, culturele- en ervaringskennis. VGT-cursussen zouden gratis moeten worden aangeboden met mogelijkheden tot educatief verlof.

RECHT OP EEN VRIJETIJDSAANBOD VOOR DOVE KINDEREN EN JONGEREN

Een optimale verwerving van VGT en identiteitsvorming voor dove kinderen en jongeren moet worden ondersteund door een structureel vrijetijdsaanbod waarin VGT en Dovencultuur een gelijkwaardige plaats innemen en waarbij dove kinderen en jongeren in contact komen met Vlaamse gebarentalige rolmodellen.

Stimuleer de aanwezigheid van dove rolmodellen ook in kinderopvang, naschoolse opvang en vakantieactiviteiten en betrek doven bij de organisatie van deze diensten.

Moedig samenwerkingsverbanden aan tussen thuisbegeleidings- en ambulante diensten (bijv. revalidatiecentra), de onderwijssector/GON-begeleiding, de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap (bijv. Jong-Fevlado, kinderclubs van de dovenclubs, ...) en reguliere opvangdiensten.

RECHT OP ONDERWIJS *IN*, *VAN EN OVER* VGT

Aan de basis van dit thema ligt het recht van alle dove kinderen en jongeren op het leren van Vlaamse Gebarentaal via onderwijs. Het bevat drie deelthema's: "recht op leren *in* VGT", "recht op leren van VGT" en "recht op leren *over* VGT".

In het begin van dit memorandum hadden we het reeds over de unieke status van Dovengemeenschappen (90 procent van de kinderen wordt geboren in horende gezinnen) en de risico's die dit meebrengt voor de overlevering van gebarentalen en Dovenculturen. Daarom hecht de Vlaamse Dovengemeenschap – net zoals elke Dovengemeenschap wereldwijd en net zoals elke andere cultuur-linguïstische minderheidsgroep – zeer veel belang aan onderwijs. Het is immers één van de manieren om VGT en de cultuur eigen aan de gebarentaalgemeenschap door te geven. Goed onderwijs draagt bij aan de status en toekomst van de gemeenschap.

De bepalingen over onderwijs in het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap⁷ worden door overheden vaak exclusief geïnterpreteerd in het kader van het recht op inclusief onderwijs. Deel 3 van het VRPH stelt echter dat de staten die partij zijn ook andere maatregelen moeten nemen, waaronder:

- a) “[...]”;
- b) Het leren van gebarentaal faciliteren en de taalkundige identiteit van de gemeenschap van doven bevorderen;
- c) Waarborgen dat het onderwijs voor personen, en in het bijzonder voor kinderen, die blind, doof of doofblind zijn, plaatsvindt in de talen en met de communicatiemethoden en –middelen die het meest geschikt zijn voor de desbetreffende persoon en in een omgeving waarin hun cognitieve en sociale ontwikkeling worden geoptimaliseerd.

Teneinde te helpen waarborgen dat dit recht verwezenlijkt kan worden, nemen de staten die partij zijn passende maatregelen om leerkrachten aan te stellen, met inbegrip van leerkrachten met een handicap, die opgeleid zijn voor gebarentaal en/of braille, en leidinggevend en medewerkers op te leiden die op alle niveaus van het onderwijs werkzaam zijn. [...]”

Het VRPH pleit dus niet alleen voor inclusie, maar evenzeer voor een specifieke onderwijsvorm voor dove kinderen waar ze samen naar school kunnen gaan, gebarentaal als instructietaal wordt gebruikt voor het leren van de nationale taal (in geschreven en eventueel gesproken vorm) en waar dove en gebarentalige leerkrachten en rolmodellen aanwezig zijn. Deze interpretatie van het VRPH is minder bekend en wordt door overheden ook minder gevolgd. De adviescommissie wil deze daarom expliciet benadrukken in het licht van wat volgt. Het belang van tweetaligheid en VGT in het onderwijs aan dove kinderen werd bovendien door Vlaams minister van Onderwijs Pascal Smet expliciet benadrukt in zijn Talennota (2011).

Leren in VGT

Alle dove en slechthorende kinderen hebben recht op onderwijs in VGT. De voorkeur gaat uit naar VGT als instructietaal aangezien VGT volledig toegankelijk is voor *elke* leerling (op voorwaarde dat de leerling VGT kan/heeft kunnen leren) en het Nederlands niet optimaal toegankelijk is voor elke leerling.

In het kader hiervan pleit de adviescommissie VGT voor een structureel uitgebouwd tweetalig basisonderwijs waarin de voordelen van zowel het regulier als het buitengewoon onderwijs worden gecombineerd en de nadelen van beide types worden weggewerkt. Nog een extra motivatie om te kiezen voor een structureel uitgebouwd tweetalig basisonderwijs, is dat veel dove en slechthorende jongeren in het middelbaar beroep doen op een tolk VGT. De leerling moet hiervoor uiteraard VGT kennen, en weten hoe er met een tolk kan worden gewerkt.

Regulier of buitengewoon onderwijs

Vandaag moet een dove leerling de keuze maken tussen regulier onderwijs en buitengewoon onderwijs. Beide types onderwijs zijn twee sterk van elkaar verschillende leeromgevingen voor dove kinderen. De belangrijkste positieve aspecten van het buitengewoon onderwijs zijn de aanwezigheid van een peer groep waardoor dove kinderen gemakkelijk kunnen communiceren en zich identificeren met andere dove kinderen, de aanwezigheid van dove rolmodellen en een ruime en gespecialiseerde omkadering. Dit alles vergroot de kans op een goed sociaal-emotioneel welbevinden. Het buitengewoon onderwijs kampt echter ook met een aantal minpunten: soms worden er lage verwachtingen gesteld aan de leerlingen, er is een grote kans op stigmatisatie, het aantal kinderen wordt steeds kleiner en bestaat meer en meer uit kinderen met meervoudige handicaps en kinderen moeten vaak ver reizen of noodgedwongen op internaat gaan om hun school te kunnen bereiken.

Het regulier onderwijs biedt enkele aantrekkelijke perspectieven die het buitengewoon onderwijs niet heeft: een school in de nabije omgeving (waar misschien de broers en zussen ook naar school gaan) en contacten met horende leeftijdsgenoten. Het huidige reguliere onderwijs houdt echter ook risico's in. Kinderen kunnen er geïsoleerd raken op het vlak van communicatie omdat zij vaak als enig doof kind schoollopen in een "horende" school. Er zijn risico's met betrekking tot identificatie en socialisatie omdat deze kinderen meestal weinig tot geen contact hebben met dove leeftijdsgenootjes. Voor jongere kinderen geldt dat ook de taalontwikkeling (en specifiek de verwerving van VGT) in het gedrang kan komen omdat er buiten het buitengewoon onderwijs nauwelijks (structurele) mogelijkheden zijn om VGT te leren. Zelfs in het in buitengewoon onderwijs wordt op dit moment VGT nauwelijks structureel als instructietaal gebruikt.

Deze problemen zouden allemaal ondervangen kunnen worden in een degelijk structureel uitgebouwd tweetalig basisonderwijs. Verschillende pistes zijn mogelijk:

- Het oprichten van zogenaamde "twin-basisscholen" binnen het regulier onderwijs zoals die reeds bestaan in Nederland en Wallonië (Namen). Dit zijn scholen waar dove en horende kinderen voltijds of deeltijds samen les volgen met twee leerkrachten voor de klas, waarbij één leerkracht het Nederlands als instructietaal gebruikt en de andere (bij voorkeur dove leerkracht) gebarentaal.
- Een verdergaand voorstel is om een aparte basisschool voor tweetalig onderwijs (VGT en Nederlands) in te richten binnen het regulier onderwijs, toegankelijk voor zowel dove als horende kinderen.

Dit structureel uitgebouwd tweetalig basisonderwijs betekent niet dat het buitengewoon basisonderwijs overbodig wordt. Buitengewoon onderwijs blijft nodig voor ouders die hier bewust voor willen kiezen en/of voor dove kinderen met een bijkomende handicap. Het buitengewoon onderwijs heeft ook bepaalde expertise (bijv. op vlak van leesmethodes, NT2) die behouden en/of getransfereerd moet worden naar het tweetalig onderwijs binnen het regulier onderwijs.

Kies voor structureel uitgebouwd tweetalig basisonderwijs.

VGT tolken in het kleuter- en basisonderwijs

Sinds september 2013 is het mogelijk om, in navolging van het middelbaar en hoger onderwijs, ook in het kleuter- en basisonderwijs tolken VGT (en schrijftolken) in te zetten. Deze wijziging komt er onder impuls van enkele dove ouders van dove kinderen. De adviescommissie begrijpt dat ouders van dove kinderen op korte termijn het beste willen voor hun kind maar maakt zich tezelfdertijd ernstig zorgen over deze evolutie.

Een voorwaarde om aanspraak te kunnen maken op een tolk VGT in het basisonderwijs is “voldoende kennis van VGT”. Dit is een nieuwe bepaling en geen voorwaarde om aanspraak te kunnen maken op een tolk VGT in het middelbaar onderwijs. De overgrote meerderheid van de Vlaamse dove kinderen krijgt op dit moment echter geen kans om VGT te leren (zie voorgaande punten in dit memorandum). Zelfs het buitengewoon onderwijs type 7 (met uitzondering van één school) biedt geen structureel onderwijs in en van VGT aan. Daarbuiten bestaat er vooralsnog geen onderwijsvorm die onderwijs van en in VGT aanbiedt. Dove kinderen van horende ouders hebben op dit moment dus weinig tot geen kansen om “voldoende VGT” te verwerven om gebruik te kunnen maken van een tolk VGT in het basisonderwijs (en bovendien vaak zelfs nog niet in het middelbaar onderwijs).

Door deze nieuwe bepaling wordt een verschil in behandeling gecreëerd tussen het hele kleine aantal dove kinderen met dove ouders dat de kans krijgt om thuis VGT te leren en het overgrote deel van dove kinderen met horende ouders dat die kans niet krijgt, niet thuis én niet via het onderwijs. Het gevolg is dat deze kinderen geen gebruik zullen (kunnen) maken van tolken VGT in het basisonderwijs, en zich dus op andere manieren moeten redden (of niet redden) in het regulier onderwijs of naar het buitengewoon basisonderwijs worden doorverwezen. Daarenboven gebeurt de evaluatie van deze “voldoende kennis van VGT” op dit moment door de GON-begeleiders, die vaak zelf weinig tot geen kennis hebben van VGT.

Tolken in het basisonderwijs impliceert bovendien een andere rol van de tolk dan tolken voor dove (jong)volwassenen. Net omdat tolken in het basisonderwijs zo uitzonderlijk is (vanwege de risico's voor taal- en identiteitsontwikkeling) is hier nog maar heel weinig over bekend. Bovendien wordt door de inzet van tolken in het basisonderwijs niet tegemoet gekomen aan het belang van dove rolmodellen (zie ook het VRPH). Horende kleuters leren ook nog veel taal van hun kleuterjuffen. Dove rolmodellen/kleuterjuffen/hulpjuffen kunnen naast een

cultureel model ook een taalmodel zijn voor dove kleuters, waardoor ze veel meer kansen krijgen op een gelijkwaardige deelname aan het onderwijs.

De uitbreiding van tolkuren naar het basisonderwijs mag geen vrijgeleide zijn voor de minister van Onderwijs om geen structureel tweetalig onderwijs te organiseren (zie boven). Tolkuren in het basisonderwijs zijn een dringende oplossing voor een heel kleine groep van dove kinderen maar dit mag geen 'standaard' beleid worden voor alle dove kinderen. De adviescommissie blijft voorstander van een structureel uitgebouwd tweetalig onderwijs in het basisonderwijs.

Tolkuren in het basisonderwijs bieden geen structurele oplossing. De mogelijkheid om tolkuren in te zetten in het basisonderwijs creëert een verschil in behandeling tussen dove kinderen die wel of geen VGT hebben kunnen verwerven. De Vlaamse overheid moet ondanks deze mogelijkheid blijvend inzetten op structureel uitgebouwd tweetalig onderwijs zodat alle dove kinderen, ongeacht hun achtergrond, VGT kunnen verwerven.

Dilemma voor het middelbaar onderwijs

Ouders van dove en slechthorende kinderen moeten de kans krijgen om op basis van een evenwichtige inschatting van de mogelijkheden en de eigenheid van hun kind te kiezen voor de voor hun kind best passende setting. Op dit moment is die keuze er eigenlijk niet: **zeker voor het middelbaar onderwijs biedt het regulier onderwijs meer mogelijkheden wat betreft niveau en studierichtingen**. Deze waaier aan studierichtingen in het regulier onderwijs is zo breed dat het – vanwege het te beperkte aantal leerlingen – onmogelijk is om in het buitengewoon secundair onderwijs een evenwaardig alternatief aan te bieden. Zelfs indien men zou kiezen voor één enkele middelbare dovenschool voor heel Vlaanderen. Het is bovendien in het buitengewoon onderwijs niet mogelijk om een diploma te halen. **Enkel vanuit het regulier onderwijs kan dus doorgestroomd worden naar hoger onderwijs**.

Daardoor voelen veel ouders dat ze voor een dilemma staan en geen optimale keuze kunnen maken op basis van de eigenheid en mogelijkheden van hun kind. Ook ouders die zoon of dochter graag zouden zien schoollopen met andere dove kinderen kiezen nu vaak toch voor het regulier onderwijs. Een veel gehoord argument is dat dit de enige manier is om de deur naar hoger onderwijs open te houden.

Gezien de kleine doelgroep lijkt het voor Vlaanderen dus aangewezen om te zoeken naar en te pleiten voor nieuwe organisatievormen wat betreft het middelbaar onderwijs voor dove en slechthorende leerlingen. **Onderzoek wees uit dat de belangrijkste factor voor welbevinden op reguliere scholen bij dove jongeren het contact met andere dove jongeren is** (naast uiteraard het kunnen beroep doen op een tolk, toegankelijkheid en participatie in de klas).

Het middelbaar onderwijs kan op verschillende manieren gereorganiseerd worden om te voldoen aan dit belangrijke contact met een peer groep. Eén van de mogelijkheden is **clusterintegratie, waarbij een bepaald aantal dove leerlingen naar dezelfde reguliere school gaat**. Dit heeft bijkomende voordelen zoals makkelijkere, meer efficiënte, en minder kostelijke inzetbaarheid van tolken VGT. Belangrijk is dat deze jongeren ook in contact komen met dove rolmodellen.

Een andere optie is een soort **pendelsysteem tussen gewoon en buitengewoon onderwijs**, waarbij leerlingen bepaalde vakken in de ene dan wel in de andere setting volgen, met de uitdrukkelijke mogelijkheid een diploma te behalen. Zo zou het buitengewoon onderwijs bepaalde taalvakken kunnen aanbieden zoals VGT, Nederlands, vreemde talen en vakken zoals cultuurgeschiedenis (Dovencultuur). Wat betreft taaldidactiek is het noodzakelijk dat er meer onderzoek komt naar een geschikte taaldidactiek voor dove leerlingen, aangezien de meeste dovenscholen die op dit moment ook niet hebben. De overheid moet in deze optie integratiescholen aanmoedigen of verplichten om bij de opmaak van hun uurrooster rekening te houden met de samenwerking tussen regulier en buitengewoon onderwijs, zodat de leerling gemakkelijk en voldoende les kan volgen in de dovenschool.

Zoek naar nieuwe organisatievormen van toegankelijk middelbaar onderwijs waarbij dove leerlingen in grotere of kleinere groep samen naar school kunnen gaan.

Dit belang van leren in VGT veronderstelt uiteraard dat alle professionelen die in contact komen met dove kinderen en jongeren vanuit een onderwijsfunctie (GON-begeleiders, leerkrachten, ...) of een begeleidende functie (bijv. logopedisten) een voldoende hoog niveau van VGT hebben en dat dit voor het onderwijspersoneel ook frequent wordt geëvalueerd door de onderwijsinspectie.

Verzeker het niveau van VGT bij betrokkenen met een onderwijskundige en begeleidende functie.

Leren van VGT

Dove kinderen en jongeren hebben recht op een vak VGT en Dovencultuur en contact met andere dove kinderen en rolmodellen. Het belang van cultureel dove rolmodellen wordt te vaak onderschat. Dit veronderstelt dat de vakken VGT en Dovencultuur een volwaardige plaats krijgen binnen het curriculum van dove en slechthorende kinderen en dat er meer doof VGT-talig personeel aangeworven kan worden. Ook voor dove jongeren die geïntegreerd zijn in het regulier onderwijs is (blijvend) contact met volwassen dove rolmodellen belangrijk, en ook zij zouden vakken VGT en Dovencultuur moeten kunnen volgen. Dit impliceert samenwerkingsverbanden tussen het regulier en het buitengewoon onderwijs. Een vak VGT/Dovencultuur in het regulier onderwijs kan trouwens ook voor horende leerlingen (en in het bijzonder voor horende kinderen van dove ouders) interessant zijn, omdat zij hierdoor in contact komen met het cultureel patrimonium van de Dovengemeenschap.

Een verdergaande optie is VGT aan te bieden als keuzevak in het regulier middelbaar onderwijs net zoals kan gekozen worden voor vreemde talen zoals Spaans en Duits. Dit zou heel wat dagelijkse communicatie voor dove mensen vergemakkelijken en draagt bij tot een goede verstandhouding tussen de twee gemeenschappen. Het sluit bovendien aan bij de diepgaande overtuiging van Dovengemeenschappen dat gebarentaal ook een verrijking kan zijn voor horende mensen. Het zou ook deels tegemoet kunnen komen aan het gebrek aan voorkennis VGT bij studenten die willen beginnen aan de tolkenopleiding (zie deel over tolken verder in dit memorandum).

Geef VGT en Dovencultuur een volwaardige plaats binnen het curriculum van het buitengewoon en regulier onderwijs aan dove kinderen, en zorg voor de aanwezigheid van dove rolmodellen in beide onderwijsvormen. Bij uitbreiding moet VGT in het regulier middelbaar onderwijs een keuzevak worden.

Leren over VGT

Dit deel gaat over studiemogelijkheden voor studenten die zich willen toeleggen op VGT/Deaf Studies/onderwijs van en in VGT.

De beperkte toegankelijkheid van het secundair en hoger onderwijs voor dove studenten heeft ongetwijfeld een invloed gehad op studiemogelijkheden en doorstroming. **Pas sinds 2010 is het secundair en hoger onderwijs voor minstens 70% van de lestijd toegankelijk via tolken VGT.** Sinds 2008 is Vlaamse Gebarentaal als derde taal geïntegreerd in de opleiding Bachelor in de Toegepaste Taalkunde in de Master Tolken en de Master Vertalen van de KU Leuven, Faculteit Letteren in Antwerpen. Toch blijft het hoger onderwijs inzake VGT en/of andere dan taalkundige aspecten van de Dovengemeenschap, Dovencultuur, Deafhood, veelal beperkt tot een keuzevak of enkele gastpresentaties. Ook studiemogelijkheden rond onderwijs aan dove kinderen en jongeren (specialisatie van pedagogiek) blijven vaak beperkt tot gastpresentaties in het cursusaanbod en het uitwerken van werkstukken en eindwerken.

Een aantal Vlaamse dove studenten en doctoraatsstudenten heeft zijn/haar opleiding dan ook in het buitenland gevolgd. Er is nood aan (meer gestructureerd) academisch onderwijs betreffende Vlaamse Gebarentaal en haar gebruikers. Mogelijk kan dit gerealiseerd worden via interuniversitaire samenwerking. We verwijzen daarbij naar opleidingen "Deaf Studies" zoals er in het buitenland al verschillende zijn opgericht, maar ook naar gespecialiseerde opleidingen in het buitenland voor dovenonderwijs, gebarentaalinguïstiek, media enz. Om het huidige beperkte aanbod van academische Deaf Studies-opleidingen te compenseren, kan maximaal ingezet worden op mogelijkheden zoals Erasmusuitwisseling (met inbegrip van redelijke aanpassingen in het buitenland zoals bijv. tolken) om dove studenten de kans te geven deze specialisatiekennis toch te verwerven. Even belangrijk is het creëren van professionele mogelijkheden voor deze specialisaties en voor dove professionals zodat de expertise kan terugvloeien naar de onderwijs- en dienstensector.

Breid het gestructureerd academisch onderwijs betreffende VGT en haar gebruikers uit, naar analogie met buitenlandse Deaf Studies opleidingen, en creëer professionele mogelijkheden voor deze specialisaties zodat de expertise kan terugvloeien naar de onderwijs- en dienstensector.

RECHT OP WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal en haar gebruikers is jong en schaars. Dit heeft onder meer te maken met de lage status van VGT. Meer dan 100 jaar lang werden gebarentalen enkel gebruikt voor onderlinge contacten binnen Dovengemeenschappen en speelden ze daarbuiten nauwelijks een rol. Gebarentalen werden niet gebruikt in belangrijke maatschappelijke domeinen als onderwijs, wetenschap, media, enzovoort. In zekere zin is dit nog steeds niet het geval, al is er wel degelijk sprake van een steeds ruimere maatschappelijke rol voor gebarentalen, ook voor de Vlaamse. Een bijkomende reden is dat er veel meer middelen worden geïnvesteerd in onderzoek naar medische aspecten van doofheid en technologische ontwikkelingen zoals het cochleair implant, dan in taalkundig en cultureel onderzoek naar gebarentalen en Dovengemeenschappen.

Sinds de jaren 1990 is er in Vlaanderen via projecten en (kortlopende) mandaten van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek wel een zekere continuïteit geweest in het taalkundig onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal. Sinds de jaren 2000 kon ook het onderzoek naar de Vlaamse Dovengemeenschap en Dovencultuur via projecten worden verdergezet. De overwegend projectmatige organisatie van dit onderzoek heeft echter beperkingen. Er is dan ook een grote nood aan permanent en interdisciplinair onderzoek rond aspecten van Vlaamse Gebarentaal, de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap, Dovencultuur, onderwijs, media, ouder-kind interactie enz. De Vlaamse universiteiten blijven de plaats bij uitstek om aan fundamenteel wetenschappelijk onderzoek te doen. Bij voorkeur steeds in samenwerking met de verschillende Dovenorganisaties.

Investeer in permanent en interdisciplinair wetenschappelijk onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal en de Vlaamse Gebarentaalgemeenschap aan Vlaamse universiteiten, en dit in samenwerking met representatieve Dovenorganisaties.

RECHT OP KANSEN VOOR ANDERSTALIGE DOVEN

Anderstalige doven staan voor diverse uitdagingen wanneer ze in ons land aankomen. Niet alleen is alles nieuw, ze moeten ook twee talen leren: Nederlands en Vlaamse Gebarentaal. Momenteel is er geen beleid op maat voor anderstalige dove volwassenen. Er is met name geen inburgeringscursus op maat, er zijn geen aangepaste opleidingen Nederlands en Vlaamse Gebarentaal, er zijn geen aangepaste lesmaterialen. Daarnaast is er geen gepaste begeleiding bij het traject rond maatschappelijke integratie, de zoektocht naar werk, info rond medische zorgen, arbeidscultuur, rechten en plichten, opvolging en opstarten van een asielaanvraag en zijn verschillende belangrijke situaties zoals bijv. juridische bijstand en het invullen van formulieren talig ontoegankelijk. Ook anderstalige doven in asielcentra krijgen geen gepaste en toegankelijke professionele bijstand. Verder verliezen anderstalige dove nieuwkomers meestal alle rechten, zoals het recht op tolkuren, waar zij in hun thuisland wel van konden genieten.

Geef gepaste ondersteuning op maat van dove nieuwkomers op vlak van inburgering, integratie en verwerving van zowel Vlaamse Gebarentaal als Nederlands.

RECHT OP KWALITEITSVOLLE TOLKEN

Gebarentaaltolken tolken meestal, maar niet altijd, tussen een dove persoon die zijn/haar gebarentaal wenst te gebruiken en een horende persoon die zijn/haar gesproken taal gebruikt. In Vlaanderen gaat het dan meestal om Vlaamse Gebarentaal en Nederlands maar ook andere combinaties zijn mogelijk, bijv. Vlaamse Gebarentaal en Frans/Engels. De meeste gebarentaaltolken zijn horend, maar de laatste jaren zien we ook in Vlaanderen steeds vaker dove gebarentaaltolken aan het werk, bijv. op televisie, waar zij tolken tussen geschreven Nederlands (op autocue) en VGT. Zo wordt het kinderjournaal Karrewiet op Ketnet getolkt door dove tolken. Dove tolken worden ook ingezet om te tolken tussen een andere gebarentaal en Vlaamse Gebarentaal, om te tolken voor doven met minimale gebarentaalvaardigheden en om te tolken voor doofblinden.

Kwaliteitsvolle tolken

Tot 2008 kon wie tolk VGT wilde worden dat enkel doen via deeltijds onderwijs. Sinds 2008 is er ook een voltijdse academische opleiding. Momenteel bestaan er dus drie opleidingen: een deeltijdse graduaatsopleiding (niveau voorlopig als HBO 5-opleiding beschouwd) aan het CVO Crescendo in Mechelen, een soortgelijke opleiding aan het CVO VSPW in Sint Amandsberg (Gent) en een academische opleiding (Bachelor in de Toegepaste Taalkunde, Master in het Tolken en Postgraduaat Conferentietolken) aan de faculteit Letteren van de KU Leuven, Campus Antwerpen.

Belangrijk om te weten is dat de meeste studenten die de opleiding aanvatten nog helemaal geen Vlaamse Gebarentaal kennen en in vele gevallen ook weinig tot niets weten over de (Vlaamse) Dovengemeenschap en Dovencultuur. Hierin verschilt de opleiding gebarentaaltolken opnieuw van de opleidingen gesproken taal tolken, waar studenten in sommige gevallen al in het middelbaar onderwijs één van de talen hebben geleerd. Vlaamse Gebarentaal is geen keuzevak in het middelbaar onderwijs (maar zou dat kunnen worden, zie deel 'Recht op onderwijs') en kan dus niet worden verworven voor de start van het hoger onderwijs. De opleiding stelt dan ook hoge verwachtingen. Studenten starten zonder kennis van de taal en de taalgemeenschap en moeten uitgroeien tot tolken die in staat zijn simultaan te tolken van Nederlands naar VGT en omgekeerd.

De adviescommissie denkt momenteel na over de toekomst van de tolkenopleidingen en de vereiste niveaus en doelstellingen van deze opleidingen. **Het is duidelijk dat de academische opleiding moet behouden blijven, de vraag is of er ook nog andere opleidingen nodig zijn. De adviescommissie is dan ook voorstander van een bevraging van de Vlaamse Dovengemeenschap over het vereiste niveau en de doelstellingen van de tolkenopleidingen.**

Organiseer een bevraging van de Vlaamse Dovengemeenschap i.v.m. het vereiste niveau en doelstellingen van de tolkenopleidingen.

Wie afstudeert aan een tolkenopleiding staat nog maar aan het begin van zijn loopbaan en moet ook persoonlijk investeren in verdere ontwikkeling. Dit is enkel mogelijk wanneer hiervoor een bijscholingsaanbod bestaat. In Vlaanderen is dit momenteel niet het geval. De adviescommissie is dan ook voorstander van het uitbouwen van een bijscholingsaanbod.

Daarnaast moet ook de kwaliteit worden bewaakt. Op dit moment is het immers zo dat tolken VGT die afstuderen niet meer tussentijds worden geëvalueerd. Net zoals elke andere taal moet ook VGT worden onderhouden, net als de technische aspecten van het tolken an sich. Sommige tolken nemen bijv. maar heel sporadisch tolkopdrachten aan. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de kwaliteit van de dienstverlening. Deze kwaliteitsbewaking kan naar Nederlands model gebeuren in de vorm van een "register". Tolken sluiten zich aan bij dit register en worden ingedeeld in een bepaalde categorie. Afhankelijk van die categorie, kan de betrokken tolk bepaalde opdrachten wel of niet uitvoeren. Doorstromen naar een hogere categorie kan enkel wanneer aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Het is op dit moment nog niet duidelijk of dezelfde manier van kwaliteitsbewaking ook wenselijk en (wettelijk) haalbaar is in Vlaanderen. De commissie adviseert dan ook om dit te onderzoeken met alle betrokken actoren.

Investeer in professionele opleidingen voor tolken VGT, rekening houdend met de noden van de Dovengemeenschap. Bouw een bijscholingsaanbod uit en investeer in een vorm van kwaliteitsbewaking voor tolken VGT.

Te weinig afgestudeerde VGT tolken stappen in het beroep

Hoewel er de voorbije 30 jaar in principe meer dan voldoende studenten de opleiding tot tolk VGT met succes hebben afgerond, zijn er momenteel nog steeds te weinig actieve tolken. Dat komt omdat te weinig afgestudeerden in het beroep stappen, en diegenen die dat wel doen, kiezen vaak voor een deeltijdse tewerkstelling als zelfstandige tolk, naast een ander beroep in dienstverband. Een belangrijke reden hiervoor is de te lage verloning, waardoor er te veel uren moeten getolkt worden voor een aanvaardbaar maandloon. Momenteel worden ook enkel de "getolkte uren" betaald en is er geen loon voor de (uiterst noodzakelijke) voorbereiding of voor de reistijd heen en terug van een opdracht.

Het CAB (het centraal tolkenbureau dat de inzet van tolken in Werk, Welzijn en Onderwijs coördineert) heeft in de lente van 2013 onderzocht hoeveel freelance tolken er in de drie erkende opleidingen (CVO Mechelen, CVO Gent, KU Leuven, Campus Antwerpen) zouden afstuderen in juni 2013 en van plan zijn om in het beroep te stappen (in de veronderstelling dat deze personen allemaal slagen in hun eindexamens). Het ging om amper 1 tot 2 personen. In 2014 studeren meer mensen af, maar het is onduidelijk hoeveel er in het beroep willen stappen. Wat de twee CVO tolkopleidingen betreft, valt het bovendien op dat de meeste studenten nu al een andere job hebben, en een overstap naar tolk als beroep niet meteen voor de hand ligt.

Volgens berekeningen van het CAB zijn er de komende jaren ongeveer 21 extra tolken nodig om 40.000 tolkuren in het onderwijs in te vullen. Hierbij is nog geen rekening gehouden met de toenemende vraag in de sector Werk. Voorts zal ook de vraag naar de nieuwe dienstverlening afstandstolken (die vooral in Welzijn en Werk wordt ingezet) toenemen. Men mag dus besluiten dat minstens een 25-tal voltijdse tolken nodig zijn.

Het CAB heeft deze informatie in mei 2013 bezorgd aan de Vlaams minister van Onderwijs, met de vraag of de Vlaamse Regering de arbeidsvoorwaarden voor de freelance tolken op korte termijn aantrekkelijker wil maken. Zonder extra inspanningen lukt het nooit om (pas) afgestudeerde tolken te overtuigen om in dit beroep te stappen. De arbeidsomstandigheden van tolken VGT moeten dus dringend worden verbeterd, en een loonsverhoging is daarbij prioritair. Een mogelijke denkpiste is alle tolken een voldoende hoog basisloon uit te betalen en daarnaast een systeem van financiële beloning uit te werken voor wie investeert in professionele ontwikkeling en permanente vorming.

Verbeter de arbeidsomstandigheden van tolken VGT met als eerste prioriteit loonsverhoging, zodat het beroep aantrekkelijker wordt en de instroom vergroot.

Opleiding voor dove tolken

We zien de laatste jaren in Vlaanderen steeds vaker dove gebarentaaltolken aan het werk. Op dit moment is er echter geen formele opleiding of training voor dove tolken in Vlaanderen. Er zijn dus ook nog geen gediplomeerde dove tolken. De adviescommissie pleit voor een specifieke opleiding voor dove tolken en vertalers. Ook buitenlandse doven met interesse om te tolken tussen specifieke gebarentalen/geschreven talen die in Vlaanderen worden aangeboden, zouden kunnen aansluiten bij deze opleiding. Net zoals het voor Vlaamse doven mogelijk zou moeten zijn om te studeren aan een buitenlandse tolkenopleiding indien zij dat wensen.

Het is ook belangrijk dat er erkenning komt voor de reeds actieve dove tolken. We denken concreet aan twee initiatieven op vlak van opleiding: een relatief korte opleiding voor wie reeds enige ervaring heeft, voornamelijk voor de erkenning als professional en het mogelijk maken van een verloning. Op langere termijn dient er een volwaardige opleiding te komen, in zekere zin te vergelijken met de opleiding voor horende tolken.

Zet dringend een aangepaste korte termijn opleiding op voor dove tolken, met als doel het erkennen van deze tolken. Op langere termijn dient een volwaardige opleiding te worden ingericht.

Afstandstolken, oplossing voor korte gesprekken

Bij afstandstolken is de tolk niet aanwezig bij het gesprek dat hij/zij zal tolken. De tolk bevindt zich op een afstand en de communicatie tussen de VGT-talige en de tolk verloopt via videomeeting op een smartphone, laptop, tablet. De dove gebruiker neemt contact op met de afstandstolkendienst en geeft het telefoonnummer door van de horende persoon met wie hij/zij wenst te spreken. De tolk neemt dan contact op met de horende persoon en zal het gesprek tolken. Het is ook mogelijk dat de dove gebruiker en zijn/haar horende gesprekspartner zich op dezelfde plaats bevinden en samen in verbinding staan met de tolk op afstand.

Het afstandstolken is vooral bedoeld voor korte gesprekken in werk- en privé-situaties. Afstandstolken kan ook gebruikt worden in bepaalde medische situaties (spoed, kort bezoek aan huisdokter), maar voor complexe situaties (lang gesprek, operatie ...) gaat de voorkeur uit naar de fysieke aanwezigheid van een tolk. Belangrijk is dat de dove gebruiker zelf de keuze kan maken voor een afstandstolk of een fysiek aanwezige tolk.

In 2012 kon het CAB dankzij de steun van het Europees Sociaal Fonds (ESF), de VDAB, Welzijn, het provinciebestuur Oost-Vlaanderen, het Fonds Beeckman van de Koning Boudewijnstichting, Hart voor Handicap (De Standaard) en Belgacom starten met een afstandstolkendienst. Hoewel deze dienstverlening nog erg nieuw is en zich in een experimentele fase bevindt, is de meerwaarde ervan al duidelijk. Het was in het verleden immers heel erg moeilijk om een tolk in te schakelen voor korte gesprekken aangezien de voorkeur van tolken logischerwijze uitgaat naar langdurige opdrachten. Dit probleem is nu opgelost; ook voor korte gesprekken kan er makkelijk een tolk worden ingeschakeld. **Het is dan ook erg belangrijk dat deze dienstverlening de**

experimentele fase overleeft en na 2015 structureel kan worden ingebed in de tolkenwerking. Met het oog op een structurele inbedding van afstandstolken, is het ook belangrijk dat er in de reguliere tolkenopleidingen aandacht komt voor afstandstolken, aangezien tolken VGT hier momenteel niet specifiek voor opgeleid zijn.

Zorg voor een structurele inbedding van het project afstandstolken en investeer in een opleidingsaanbod.

Tolkuren voor alle domeinen

Momenteel zijn er tolkuren voor de domeinen Werk, Onderwijs, Leefsituatie, Beroepsopleiding en Sollicitatie. Wie beroep wil doen op een tolk buiten deze domeinen (bijv. een cursus volgen buiten het officiële onderwijs, deelnemen aan een cultureel evenement of voor een bestuursvergadering van een vereniging) kan geen beroep doen op “cultuurtolkuren” en moet hiervoor L-uren inzetten (de zogenaamde “privé-uren”). Dat gebeurt echter meestal niet wegens het beperkte aantal L-uren waarop een dove persoon per jaar kan beroep doen (18 uur per jaar, mits motivatie 36 uur). Ook binnen het domein gezondheidszorg moeten privé-uren worden aangewend, bijv. voor een doktersbezoek. Er is dus nood aan een uitbreiding van de domeinen waarbinnen tolkuren kunnen worden gebruikt. Dit kan eventueel gebeuren door deze uren of een deel ervan toe te kennen aan de instellingen of organisaties, zo moet de individuele gebruiker zelf minder organiseren.

Breid de domeinen uit waarin tolkuren kunnen worden gebruikt

RECHT OP CULTUUR

In wat volgt, vragen we aandacht voor VGT in bibliotheken en een ruimere erkenning en ondersteuning van Dove kunsten.

Vlaamse Gebarentaal moet zichtbaarder worden in de Vlaamse bibliotheken. Het is belangrijk dat bibliothecarissen op de hoogte zijn van nieuwe publicaties en weten waar deze kunnen aangekocht worden. Verder moet ook het uitlenen van boeken via het systeem van interbibliothecair leenverkeer worden gestimuleerd. Een ander idee om Vlaamse Gebarentaal en literatuur in Vlaamse Gebarentaal meer in de kijker te zetten is de organisatie van een wekelijks verteluurkje in VGT dat via webstreaming ook te bekijken is door kinderen die niet aanwezig kunnen zijn in de bibliotheek. Daarnaast adviseren we ook de oprichting van een centrale Vlaamse VGT-bibliotheek met een uitgebreide collectie van gebarentaalliteratuur, films enz.

Zorg voor meer en grotere zichtbaarheid van VGT in de bib.

De Vlaamse Dovengemeenschap heeft, net zoals elke andere cultuur-linguïstische minderheidsgroep, ook een heel cultureel patrimonium van kunst in VGT. Er zijn dove kunstenaars bezig met podiumkunsten (bijv. de toneelgroep Hand in 't Oog), beeldhouwkunst, poëzie, Deaf Cinema (bijv. het productiehuis Visual Box), enzovoort. Helaas wordt tot nu toe vooral gefocust op de "toegankelijkheid" van kunstvormen in het Nederlands voor dove gebarentaligen, en dit met wisselend succes. Zo worden er voor sommige concerten, filmvoorstellingen of toneelvoorstellingen horende tolken VGT ingeschakeld. Meestal gebeurt het tolken van deze voorstellingen niet op vraag van de Dovengemeenschap zelf, maar zijn het tolken zelf of de organisatoren van het evenement die het initiatief nemen. Hoewel de adviescommissie het belang van toegankelijkheid van "horende" cultuur niet wil onderschatten, **pleiten wij toch voor een ruimere erkenning en ondersteuning van Dove kunsten in VGT, zodat dove kunstenaars meer kansen krijgen voor productie en distributie van hun kunstuitingen.** Dit draagt opnieuw bij tot verhoogde interculturaliteit en sensibilisering over VGT.

Erken en ondersteun Dove kunsten in VGT.

RECHT OP DOVE MEDIA

VGT voor het eerst in de beheersovereenkomst VRT 2012 - 2016 ...

Geen enkel middel is zo sterk om de culturele identiteit van Vlaamse gebarentaligen en de ontwikkeling van Vlaamse Gebarentaal te ondersteunen en te bevorderen als de visuele media. In de huidige beheersovereenkomst 2012-2016 tussen de VRT en de Vlaamse Regering staat Vlaamse Gebarentaal voor de eerste keer expliciet vermeld: *“De VRT moet een zo groot mogelijk en gevarieerd publiek bereiken. In het bijzonder moet de VRT jongeren, nieuwe Vlamingen en mensen met een auditieve/visuele beperking beter bereiken en de band tussen deze groepen en de openbare omroep versterken door het aanbod beter af te stemmen op de behoeften van deze groepen. (...) Hiervoor moet de VRT haar aanbod ook toegankelijk maken voor personen met een auditieve/visuele beperking. (...) Voor doven en slechthorenden biedt de VRT hiervoor teletekstondertiteling aan en wordt het journaal van 19u en het Ketnet-journaal via het open internet met gebarentaal aangeboden. (...) Het weekoverzicht van het Ketnet-journaal wordt ook via TV met gebarentaal aangeboden. (...)”*.

... maar adviezen van de adviescommissie werden niet gevolgd.

De adviescommissie VGT gaf naar aanleiding van het opstellen van deze beheersovereenkomst adviezen, waarin gemeenschapsmedia (Dove media) als prioritair werden beschouwd. Deze adviezen werden echter niet gevolgd. Wat betreft toegankelijke media gaf de commissie de voorkeur aan een samenvatting van Het journaal in VGT door een dove presentator, boven een rechtstreekse vertolking van het nieuws. Voor de categorie 8 tot 12-jarigen pleitte de commissie voor de integratie van een dove presentator/wrapper in het jeugdjournaal Karrewiet⁸. Dit advies lag in lijn met onderzoeksbevindingen die stellen dat de voorkeur van dove kijkers duidelijk uitgaat naar Dove media met programma's gemaakt voor en door doven, en gepresenteerd door dove gebarentaligen (Kyle 2007; Kyle & Allsop 1997). Ondanks dit advies werd er voor de huidige beheersovereenkomst toch enkel gekozen voor toegankelijke media door middel van een vertolking van Het journaal van 19 uur door horende tolken en het jeugdjournaal Karrewiet door dove tolken.

VGT één jaar op TV

Sinds 3 december 2012 wordt het 19u-journaal dagelijks getolkt door horende tolken. Dit is een goede zaak maar toch loopt niet alles zoals gewenst. **Er werd gehoopt dat, naast uiteraard het bereiken van de doelgroep dove gebarentaligen, dit een positieve invloed zou hebben op de beeldvorming over VGT bij het grote publiek⁹.** Het feit dat deze mogelijkheid slechts via het internet en (pas later) via de digitale televisie ('rode knop') wordt aangeboden, maakt duidelijk dat Vlaamse Gebarentaal nog steeds geen volwaardige plaats heeft binnen de openbare omroep. Bovendien komt het grote publiek hierdoor weinig tot niet in aanraking met VGT op televisie.

Het inschakelen van horende tolken in plaats van dove tolken – zoals geadviseerd door de adviescommissie - voor Het journaal van 19 uur brengt voor dove gebarentalige kijkers heel wat tekortkomingen met zich mee. Het is immers zo dat horende tolken in de meeste gevallen VGT niet op een voldoende gevorderd niveau beheersen om te tolken in een complexe setting als Het journaal. Een ander probleem is dat in de context van Het journaal, horende tolken niet tolken naar hun moedertaal. Het gevolg is dat er vaak beïnvloeding is vanuit het Nederlands en de vertolking ook op andere vlakken niet optimaal gebeurt. Verder hebben horende tolken door hun culturele

status (en ondanks hun opleiding) vaak niet de mogelijkheid om iets op een dusdanige manier te tolken dat dit voor een doof publiek moeiteloos begrijpbaar is. Dit is zeker voor het tolken van Het journaal problematisch omdat dit getolkt wordt voor een breed en divers doof gebarentalig publiek. Tot slot is een kwalitatief hoogstaande simultane vertolking sowieso bijzonder moeilijk en een vertolking van Het journaal (waarin geen aanpassingen kunnen gebeuren door bijvoorbeeld het tempo van de spreker aan te passen) is nog een extra uitdaging.

Door Het journaal te laten tolken door horende tolken, wordt VGT grotendeels verspreid door vreemdetaalleiders. Dit heeft zoals boven gezegd eerst en vooral tot gevolg dat het doelpubliek niet bereikt wordt, omdat veel dove mensen de tolken maar met moeite begrijpen. Een vergelijkbare situatie voor het Nederlands zou ondenkbaar zijn. Ten tweede heeft het negatieve gevolgen voor de ontwikkeling van VGT. Vlaamse Gebarentaal werd jarenlang niet gebruikt in publieke domeinen zoals onderwijs, wetenschap en media. Media in VGT spelen een belangrijke rol bij het herstellen en stimuleren van deze ontwikkeling. Nieuwe gebaren en naamgebaren die in de media gebruikt worden, worden bijvoorbeeld opgenomen in het lexicon van VGT waardoor dit uitbreidt. De wijze waarop Het journaal in VGT wordt gebracht (geen eigen journaal in VGT maar getolkt vanuit het Nederlands, op het tempo van de horende nieuwslezer, door horende tolken, met minimale voorbereidingstijd) belemmert deze ontwikkeling en ontwikkelt soms zelfs in de verkeerde richting (met lexicon dat bijvoorbeeld meer invloed vanuit het Nederlands vertoont).

Omwille van al deze factoren is een grondige evaluatie vereist van de vertolking van Het journaal van 19 uur en Karrewiet. Zowel in een testweek in 2011 als in 2013 heeft de VRT via een online vragenlijst gepeild naar reacties. De vragenlijsten bevatte echter enkel gesloten vragen en hoewel de vragen ook in VGT werden gesteld, was het enkel mogelijk te antwoorden in het Nederlands (niet de eerste of voorkeurstaal van de doelgroep). Tijdens de testweek in 2011 werd door de VRT ook een Facebook pagina opgericht waarin gepeild werd naar de reacties van dove kijkers. Maar aangezien dit een open groep was durfden veel dove mensen geen reactie plaatsen uit vrees voor reacties van sommige tolken (van wie zij afhankelijk zijn om te tolken op het werk bijvoorbeeld).

Voor Karrewiet peilde de online vragenlijst in 2013 enkel naar reactie van de ouders, niet van de kinderen zelf. Er zouden dove kinderen bevraagd zijn in twee dovenscholen, maar niemand weet precies hoe deze bevraging is verlopen. Het is belangrijk dat dove kinderen van verschillende achtergronden (met dove ouders, horende ouders, vlot gebarentalig, minder vlot gebarentalig, met/zonder cochleair implantaat ...) zelf ook bevraagd worden. Dit moet gebeuren via interviews door gekwalificeerde personen.

Een gedegen, grondige, transparante evaluatie van de toegankelijke media gebeurde tot nu toe dus niet. De commissie adviseert de VRT en de Vlaamse overheid dan ook ten zeerste om de bevindingen van deze bevragingen *niet* op te nemen in de uiteindelijke evaluatie van het project VGT op de VRT en tijd en middelen vrij te maken voor een nieuwe en grondige evaluatie van de toegankelijke media door een externe onderzoeksdienst, op een transparante manier en in samenwerking met dove gebarentaligen.

Die evaluatie moet op twee verschillende manieren gebeuren. Ten eerste via een vragenlijst - die ook moet kunnen worden beantwoord in VGT - waarin vooral grondiger gepeild moet worden naar de verstaanbaarheid van de dove en horende tolken door de dove gebarentalige doelgroep, en naar het kijkgedrag van de doelgroep. Ten tweede moet er aandacht zijn voor een diepgaande kwalitatieve evaluatie door middel van focusgroepen met doven van verschillende achtergronden en leeftijden (geleid door dove coördinatoren), bezoek aan dovenclubs met speciale aandacht voor dove senioren, enz.

Groter aanbod kinderprogramma's in VGT

Op dit moment krijgen de meeste Vlaamse dove peuters en kleuters geen vroegtijdig en kwalitatief, structureel aanbod Vlaamse Gebarentaal (zie de eerste punten van dit memorandum). Kinderen van lagere schoolleeftijd gaan vaak naar het regulier onderwijs waar zij geen VGT krijgen aangeboden. Horende Nederlandstalige kinderen krijgen via de televisie een heel repertoire van waarden en normen mee, en hebben de keuze uit heel wat educatieve en andere programma's aangepast aan hun leeftijdsniveau. Voor dove gebarentalige kinderen bestaat ditzelfde ruime aanbod nog niet. Ondertiteling biedt hier niet altijd een oplossing aangezien kinderen van deze leeftijd nog niet (vlot) kunnen lezen. Maar zelfs indien een kind wel kan lezen en/of het gesproken Nederlands toch in bepaalde mate verstaanbaar is, blijven programma's in VGT met dove rolmodellen erg belangrijk voor de talige, sociaal-emotionele en identiteitsontwikkeling van deze kinderen. De visuele media kan hier een belangrijke rol in spelen. De commissie is zeer verheugd met het aanbod van Karrewiet in VGT door dove tolken, maar ijvert voor meer positieve dove rolmodellen in kinderprogramma's gericht naar verschillende leeftijden.

Zet meer positieve rolmodellen in en vergroot het aanbod kinderprogramma's in VGT.

Uitzendingen met een urgent karakter of grote maatschappelijke relevantie

Bepaalde uitzendingen passen niet echt binnen het kader van gemeenschapsmedia maar zijn niettemin van belang voor dove gebarentaligen, vanwege de urgentie (vb. noodsituaties) of maatschappelijke relevantie (vb. informatie n.a.v. de verkiezingen en op de verkiezingsdag zelf, toespraken van staatshoofden). Deze zouden steeds toegankelijk gemaakt moeten worden in VGT door middel van tolken.

Vertolk éénmalige uitzendingen met een urgent karakter of grote maatschappelijke relevantie meteen in VGT.

Structurele verankering van gemeenschapsmedia

Gemeenschapsmedia ontstaan op initiatief van en voor een gemeenschap en worden dus in het geval van de Vlaamse Dovengemeenschap gemaakt voor en door dove Vlaamse gebarentaligen en gepresenteerd in Vlaamse Gebarentaal. Dove mensen bepalen de inhoud van deze media vanuit hun eigen ervaringen en een Doof cultureel perspectief. Deze media worden toegankelijk gemaakt voor niet-gebarentaligen door middel van voice-over of ondertiteling.

Gemeenschapsmedia vormen dan ook de geschikte media om de taalplanning van VGT te ondersteunen en Vlaamse dove gebarentaligen een medium te geven waarin ze zich kunnen herkennen. Zo startte Visual Box vzw, een vereniging van dove filmmakers, met Eyeopener (www.eyeopener.be) en produceerde vier programma's (een jeugdprogramma, journaal, talkshow en komisch/satirisch programma) waarvan sinds september 2012 een aantal afleveringen werden vertoond werden via web tv. Aangezien de subsidiëringstermijn niet permanent was en het project volledig werd gedragen door vrijwilligers, was er geen regelmaat in de productie en verschijning van de afleveringen.

Aangezien de Beleidsbrief Media 2010-2011 stelt dat alle Vlamingen zich moeten kunnen herkennen in het media-aanbod en specifieke aandacht vraagt voor onder meer interculturele programma's, adviseert de commissie een structurele verankering van deze gemeenschapsmedia met regelmaat in de productie, betaalde krachten en uitzending via televisie (net zoals in Engeland en Frankrijk waar BBC 2 sinds 1981 (See Hear) en France 5 sinds 1994 (L'oeil et la main) Dove gemeenschapsmedia aanbieden). Bijkomend voordeel is aantrekkelijke tewerkstelling voor de Dovengemeenschap. Het geeft dove gebarentaligen mogelijkheid om het soort carrière op te bouwen dat ze willen, zonder dat ze daarvoor hun taal en identiteit moeten verloochenen. Door ondertiteling te voorzien, kunnen ook horende kijkers en de vele horende gezinnen met één of twee dove leden betrokken en gesensibiliseerd worden. Een alternatieve aanpak is samenwerken met een productiehuis geleid door dove experts¹⁰.

Zorg voor een structurele verankering van gemeenschapsmedia met regelmaat in de productie en uitzending via televisie.

RECHT OP EEN DUIDELIJKE JURIDISCHE STATUS

Art. 2 van het decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal erkent VGT als de taal die gebruikt wordt door dove en horende Vlaamse gebarentaligen in de Vlaamse Gemeenschap en het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. Hetzelfde artikel stelt dat dove gebarentaligen behoren tot een linguïstisch-culturele minderheidsgroep waarvoor de VGT een identificerende rol speelt.

Toch is het niet duidelijk wat de precieze juridische draagwijdte is van deze erkenning. Vlaamse Gebarentaal is op dit moment geen grondwettelijk erkende officiële taal in België zoals het Nederlands, Frans en Duits. Maar net zomin is er duidelijkheid over waar het VGT-decreet wel past binnen de taalwetgeving, en op welke rechten VGT als taal en Vlaamse gebarentaligen als gebruikers van de taal aanspraak kunnen maken.

Om de positie van zowel VGT als Vlaamse gebarentaligen te versterken, is meer duidelijkheid nodig over de huidige juridische status van het VGT-decreet, en moet onderzocht worden hoe dit versterkt, aangevuld, en verbeterd kan worden. Eveneens is er duidelijkheid nodig over eventuele andere wettelijke mogelijkheden om de positie van VGT stevig(er) te verankeren in de taal- en andere wetgeving. Een mogelijkheid om deze duidelijkheid te verkrijgen is via het Steunpuntenprogramma van de Vlaamse overheid (het vroegere PBO), dat het beleid van de Vlaamse overheid wetenschappelijk ondersteunt.

Maak subsidies vrij voor een wetenschappelijk onderzoeksproject naar de juridische status van het VGT-decreet en eventuele andere wettelijke mogelijkheden om de positie van VGT en gebarentaligen stevig(er) wettelijk te verankeren.

RECHT OP INSPRAAK EN BETROKKENHEID

Aangezien in de uitwerking van alle hierboven geformuleerde aanbevelingen de vertegenwoordiging en betrokkenheid van dove rolmodellen, ervaringsdeskundigen, professionelen en onderzoekers essentieel is (in overeenstemming met het mensenrechtenprincipe 'nothing about us without us'), is het aangewezen te investeren in een specifiek opleidingsprofiel en statuut voor dove ervaringsdeskundigen.

Zorg voor een opleiding en statuut voor dove ervaringsdeskundigen, naar analogie met de ervaringsdeskundigen in het armoedebeleid, en betrek deze deskundigen bij de uitwerking en uitvoering van het beleid.

AANBEVELINGEN AAN DE FEDERALE OVERHEID

Ratificatie Europees Handvest voor Regionale Talen of Talen van Minderheden

Het Handvest voor Regionale Talen of Talen van Minderheden kwam tot stand in 1992 (Raad van Europa) en heeft tot doel de bescherming en bevordering van regionale talen en minderheidstalen als bedreigd onderdeel van het Europees cultureel erfgoed, én sprekers van regionale talen of minderheidstalen de mogelijkheid te bieden deze talen zowel in het openbare als persoonlijke leven te gebruiken. Het Handvest dient als basis voor de nationale wetgeving ter bescherming en bevordering van deze talen in de lidstaten van de Raad van Europa. Het Handvest stelt duidelijk de domeinen binnen de welke lidstaten verplicht zijn actie te ondernemen op vlak van deze talen, o.a. onderwijs, communicatie met de overheid, openbare diensten, media en cultuur. Elke lidstaat kan echter zelf beslissen voor welke talen het Handvest geratificeerd wordt (en dus ook voor welke niet) én kan voor elke taal zelf een eigen ‘pakket’ maatregelen vastleggen die nodig zijn voor die betreffende taal. Het Handvest is juridisch bindend.

De mogelijkheid voor elke lidstaat om zelf te kiezen welke talen onder bescherming door het Handvest vallen, leidt ertoe dat sommige talen uit de boot vallen. Zo heeft nog steeds geen enkele Europese lidstaat het Handvest geratificeerd voor een gebarentaal. Ondertussen is reeds uitgebreid aangetoond dat dit te maken heeft met foutieve informatie en misverstanden over gebarentalen bij de totstandkoming van het Handvest, alsook met een rigide interpretatie van artikel 2.1. van het Handvest, dat stelt dat het van toepassing is op alle regionale talen en talen van minderheden die “gesproken” worden binnen het territorium van de lidstaten.

Gebarentalen voldoen wel degelijk aan de definitie van “minderheidstalen” zoals vooropgesteld in het Handvest.

Voor de toepassing van dit Handvest wordt verstaan onder

a. regionale talen of talen van minderheden” talen die:

- i. van oudsher gebruikt worden in een bepaald gebied van een Staat door onderdanen van die Staat die een numerieke minderheid vormen ten opzichte van de overige bevolking van de Staat; en
- ii. verschillen van de officiële taal/talen van die Staat;

hieronder worden niet verstaan de dialecten van de officiële taal/talen van de Staat of de talen van migranten;

b. het gebied waarbinnen de regionale taal of de taal van een minderheid wordt gebruikt: het geografische gebied waarbinnen deze taal de uitdrukkingwijze vormt van een voldoende aantal mensen om de aanneming te rechtvaardigen van de diverse beschermende en bevorderende maatregelen waarin dit Handvest voorziet;

c. niet-territoriale talen: talen die gebruikt worden door onderdanen van de Staat die verschillen van de taal of talen gebruikt door de overige bevolking van die Staat maar die, hoewel zij van oudsher binnen het gebied van die Staat worden gebruikt, niet met een bepaald gebied daarvan kunnen worden vereenzelvigd.

Vlaamse Gebarentaal voldoet aan de voorwaarden om volgens het Handvest gedefinieerd te worden als “minderheidstaal” aangezien zij al een paar honderd jaar gebruikt wordt in Vlaanderen (“van oudsher”), verschilt als taal van de officiële talen in België en wordt gebruikt door een numerieke minderheid ten opzichte van de rest van de bevolking. Afhankelijk van de (politieke) invalshoek kan voor Vlaamse Gebarentaal de definitie van “niet-territoriale talen” toegepast worden (i.e. niet te vereenzelvigen met een bepaald gebied), of die van “regionale talen” (indien aangenomen wordt dat VGT enkel gebruikt wordt in een specifiek geografisch gebied van de Belgische staat, namelijk Vlaanderen).

De Raad van Europa heeft België al tot twee maal toe “sterk aanbevolen” het Handvest te ratificeren. De adviescommissie is vragende partij voor ratificatie van het Handvest voor Vlaamse Gebarentaal.

Ratificeer het Europees Handvest voor Regionale Talen en Talen van Minderheden voor Vlaamse Gebarentaal.

LIJST MET AFKORTINGEN

CODA	Child of Deaf Adults
DAF	Doof Actie Front
FEVLADO	Federatie van Vlaamse DovenOrganisaties
GON	Geïntegreerd Onderwijs
NmG	Nederlands met Gebaren
VCS	Visuele Communicatiestrategieën
VGt	Vlaamse Gebarentaal
VGTC	Vlaams GebarentaalCentrum
VRPH	Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap

NOTEN

Noot i.v.m. het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap

In dit memorandum wordt soms verwezen naar het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (VRPH) om bepaalde aanbevelingen te onderbouwen. België ratificeerde dit Verdrag en het Optioneel Protocol in juli 2009.

Voor wie de visie van de Adviescommissie in beschouwing neemt – dat het beleid inzake VGT veel meer moet vertrekken vanuit de visie dat dove mensen deel uitmaken van een cultuur-linguïstische minderheidsgroep en niet (hoofdzakelijk) vanuit een handicap-paradigma – kan dit contradictorisch overkomen. Daarom deze korte noot bij dit Verdrag.

Het VRPH is het eerste internationale juridisch bindende mensenrechteninstrument dat mee onderhandeld werd door dove afgevaardigden. Bovendien is het het eerste internationale verdrag dat - door de vermelding in vijf verschillende artikels¹¹, en de verwijzing naar de specifieke taalkundige en culturele identiteit van Dovengemeenschappen - gebarentalen en Dovengemeenschappen ook op VN niveau legitimeert. Hierin zit meteen ook het conflict inherent aan het VRPH vevat: erkenning van gebarentalen en van de taalkundige en culturele identiteit van Dovengemeenschappen vanuit een handicap-framework.

In twee delen van het memorandum wordt verwezen naar het VRPH: het deel “Recht op informatie voor ouders van dove kinderen” en “Recht op optimaal georganiseerd onderwijs”. Het deel “Recht op informatie voor ouders van dove kinderen” verwijst naar artikel 24 §3b dat stelt dat staten die het VRPH ratificeerden het leren van gebarentaal moeten faciliteren en de taalkundige identiteit van de Dovengemeenschap moeten bevorderen. Het verwijst ook naar artikel 23 §3 dat stelt dat ratificerende staten verplicht zijn om dove kinderen en hun families tijdige en uitvoerige informatie, diensten en ondersteuning te bieden en naar artikel 7 in verband met de rechten van kinderen met een handicap.

Het deel “Recht op optimaal georganiseerd onderwijs” verwijst naar artikel 24 betreffende onderwijs en specifiek naar de interpretatie van dit artikel die bij de Vlaamse overheid nog weinig bekend is: dat het VRPH niet alleen pleit voor inclusie, maar evenzeer voor een specifieke onderwijsvorm voor dove kinderen waarbij ze samen naar school kunnen gaan, gebarentaal als instructietaal gebruikt wordt op basis waarvan ze de nationale taal leren en waar dove en gebarentalige leerkrachten en rolmodellen aanwezig zijn. Voor meer informatie verwijzen we naar het deel “Recht op onderwijs”.

Er werd geopteerd om toch te verwijzen naar het VRPH omdat het op dit moment – ondanks het inherente conflict – het enige juridisch bindende internationale verdrag is dat een aantal specifieke wensen van Dovengemeenschappen omvat.

Noot i.v.m. babygebaren en visuele communicatiestrategieën

Wanneer we het hebben over het recht van dove kinderen om VGT te verwerven, moeten we enige duidelijkheid brengen in vaak gebruikte termen die mogelijke misverstanden in de hand kunnen werken. Zo hoor je bijvoorbeeld meer en meer praten over “babygebaren”, een initiatief dat uit Amerika is komen overwaaien en geleidelijk aan meer ingang vindt in België. Hoewel we zeker akkoord gaan met een aantal basisprincipes van babygebaren (zoals bijvoorbeeld het feit dat baby’s veel ontvankelijker zijn voor en veel sneller in staat zijn tot het reproduceren van gebaren dan van gesproken woorden), willen we hier toch ook graag duiden op een wezenlijk verschil met het aanbod van een volwaardige gebarentaal. De filosofie achter babygebaren berust enkel op het faciliteren en sneller op gang brengen van het uiteindelijke doel: gesproken taal. Eens de baby deze begint te ontwikkelen, vallen de babygebaren weg. Bovendien gaat het slechts om het visueel omzetten van een aantal kernwoorden, en wordt er dus geen visueel-gestuele grammatica toegepast. Daarom leunt dit principe veel dichter aan bij een vorm van Nederlands met Gebaren dan bij een volwaardige gebarentaal. Het verschil met een tweetalige opvoeding, waarbij Vlaamse Gebarentaal en Nederlands beiden een evenwaardige plaats innemen, mag duidelijk zijn. Vlaamse Gebarentaal is hierbij de eerste en enige volledig toegankelijke taal voor dove kinderen en valt dus geenszins weg wanneer het (gesproken) Nederlands verworven wordt. Ook bij horende kinderen die tweetalig opgevoed worden in VGT en Nederlands (bijv. omdat hun ouders of één van hun ouders doof zijn) valt VGT niet weg zodra het Nederlands is verworven. Nog een ander verschil met babygebaren is dat deze cursussen voornamelijk gericht zijn op horende ouders met horende kinderen. Dat op bepaalde plaatsen cursussen babygebaren georganiseerd worden, staat bijgevolg dus helemaal los van de bevindingen die over dove baby's en Vlaamse Gebarentaal handelen.

Een andere term waar we duidelijkheid over wensen te verschaffen is “visuele communicatie(strategieën)” (VCS). Visuele communicatie is een inherent onderdeel van de Vlaamse Gebarentaal. VCS zijn strategieën die ‘natuurlijk’ zijn voor dove gebarentaligen, maar expliciet moeten worden aangeleerd aan niet-gebarentaligen die een gebarentaal leren als vreemde taal en deze op efficiënte wijze willen leren gebruiken met kinderen. Het gaat bijvoorbeeld over eerst visuele aandacht van de kinderen trekken alvorens een boodschap te geven in gebarentaal, zodat niets van deze boodschap wordt gemist, of het principe van visuele beloning waardoor het kijkgedrag van het kind wordt aangeleerd en gestimuleerd. Zonder een goed kijkgedrag van het kind komt het gebruik van een gebarentaal immers niet tot zijn recht. In dit kader worden deze visuele communicatiestrategieën aangeraden aan ouders van dove kinderen, met als enig doel de gesproken taal zichtbaarder en toegankelijker te maken. Hoewel we zeker het nut van deze transfer erkennen, willen we erop wijzen dat wij het gebruik van deze visuele communicatiestrategieën als inherent onderdeel van Vlaamse Gebarentaal zien, en dus niet als iets dat kan worden losgekoppeld van deze taal.

Fevlado werkte recent met verschillende partners een website uit om horende ouders van een dove baby over de verschillende mogelijkheden binnen de opvoeding te informeren (www.mijnbabyisdoof.be). Hierop zijn zowel ervaringen van lotgenoten, als wetenschappelijke inzichten over de rol van visuele communicatiestrategieën en Vlaamse Gebarentaal terug te vinden.

Eindnoten

¹ Decreet houdende de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal van 5 mei 2006, artikel 2.

² <http://www.immaterieelergoed.be/vlaamse-gebarentaal-vgt>

³ VN Verdrag inzake de rechten van de kind, artikel 30.

⁴ Comité voor de rechten van het kind, General Comment n° 9 §41.

⁵ VN Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, artikel 24 §3b.

⁶ Zie noot rond babygebaren en visuele communicatiestrategieën waarin het verschil met VGT wordt verduidelijkt.

⁷ VN Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, artikel 24 (2).

⁸ Het volledige advies is online te vinden op

http://www.sociaalcultureel.be/doc/Doc_GEBAAR/2011/advies%20VGT%20op%20VRT%2011%2002%2007.pdf

⁹ Hoorzitting over de toegankelijkheid van de omroepen, ter voorbereiding van de nieuwe beheersovereenkomst tussen de VRT en de Vlaamse Gemeenschap. Verslag namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media, uitgebracht door de heer Bart Caron: <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2010-2011/g925-10.pdf>

¹⁰ Naar analogie met de British Sign Language Broadcasting Trust (BSLBT), een onafhankelijk Doof-geleid productiehuis dat programma's in BSL levert aan verschillende Britse omroepen (<http://www.bslzone.co.uk/about/about-bslbt/>).

¹¹ VN Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, artikel 2 (Begripsomschrijvingen), 9 (Toegankelijkheid), 21 (Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie), 24 (Onderwijs) en 30 (Deelname aan het culturele leven, recreatie, vrijetijdsbesteding en sport).

Referenties

- Debeerst, G. (2013) Vergelijkende studie van gebarentaal op televisie (on- en offline) in Finland en Vlaanderen. Ongepubliceerde BA-paper aangeboden tot het verkrijgen van het diploma BA of Arts in de Toegepaste Taalkunde, KULeuven-Thomas More.
- De Clerck, G. (in press). Exploring Deaf epistemologies. Comparative Studies in Identity, Empowerment, and Learning. Washington, DC, USA: Gallaudet University Press.
- De Clerck, G. & Pinxten, R. (2012). Gebarentaal zegt alles. Bijdragen rond diversiteit en gebarentaal vanuit emancipatorisch perspectief. Leuven: Acco.
- De Clerck, G. (2012). Contributing to an era of epistemological equity: A critique and alternative to the practice of science. In: P. V. Paul & D. F. Moores: Deaf Epistemologies: Multiple Perspectives on the Acquisition of Knowledge (pp. 19 - 44). Washington, DC: Gallaudet University Press.
- De Clerck, G. (2013). Tolk Vlaamse Gebarentaal van Kleuter tot Student: Zijn we er nu? De Wereld Morgen: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2013/06/29/tolk-vlaamse-gebarentaal-van-kleuter-tot-student-zijn-we-er-nu>
- De Meulder, M. & Heyerick, I. (2013) (Deaf) Interpreters on television: challenging power and responsibility. In L. Meurant, A. Sinte, M. Van Herreweghe & M. Vermeerbergen (eds.) Sign Language Research, Uses and Practices. Crossing views on theoretical and applied sign language linguistics, 111-136. De Gruyter Mouton.
- Hardonk, S. 2011. Parents' Perspective on the Care Trajectory of Their Congenitally Deaf Child: A Sociological Analysis of Their Experiences, Preferences, and Decisions. Brussels: Brussels University Press
- Kyle, J. & Allsop, L. (1997) Sign on Europe: A Research Project on the Status of Sign Language in Europe. Bristol: Centre for Deaf Studies.
- Kyle, J. (2007) Sign on Television: Analysis of Data. Based on Projects Carried out by the Deaf Studies Trust 1993-2005. Bristol: Deaf Studies Trust.
- Matthijs, L., Loots, G., Mouvet, K., Van Herreweghe, M., Hardonk, S., Van Hove, G., Van Puyvelde, M., Leigh, G. (2012) First Information Parents Receive after UNHS Detection of Their Baby's Hearing Loss. Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 17, 387-401
- Smessaert, I. (2009) Overleven op de horendenschool. Een exploratieve studie naar het welbevinden van dove leerlingen in het Vlaamse regulier secundair onderwijs. Ongepubliceerde MA Thesis, Hogeschool Utrecht.
- Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. (Eds.) (2008) Wat geweest/gewenst is. Organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevroegd over 10 thema's. Academia Press.
- Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. (2012) 30 vragen over gebarentaal in Vlaanderen en 29 antwoorden. Academia Press.
- Visual Box (2012). Ik ben ook een mens [I am a human being too]. Documentaire gepubliceerd als bijlage in De Clerck, G., & Pinxten, R. (Eds.). (2012). Gebarentaal zegt alles: Bijdragen rond gebarentaal en diversiteit vanuit emancipatorisch perspectief. Leuven, Belgium: Acco.

